

Figures

Dolors Condom, la saviesa del món clàssic

Text: *Xevi Planas*

Fotos: *Josep Maria Oliveras*

Dolors Condom ha dedicat la vida a la seva gran vocació: divulgar la saviesa del món clàssic. Observadora atenta de la realitat cultural, als 75 anys col·labora amb diferents iniciatives per construir una societat en què els valors humanistes heretats de la civilització grecolatina alimentin l'esperit de les persones. Diverses generacions de gironins han tingut el privilegi d'aprendre la llengua i la cultura llatines amb aquesta professora i traductora que es va jubilar ara fa deu anys.

Quins records té del Palamós de la seva infantesa?

Vaig néixer a Palamós durant la dictadura de Primo de Rivera. Parlar del temps de la infantesa és parlar d'un temps de descobriments. Recordo amb molt de sentiment i emoció una infantesa feliç, envoltada de l'afecte dels meus pares i dels meus dos germans, que eren més grans que jo. Ja de molt petita vaig anar a escola al col·legi de les carmelites, que era just davant de casa meva, al carrer de les Notaries. Jo menjava poc i era una mica llepafils. Si un dia no havia esmorzat prou, la meva mare, molt amorosa, em

portava una tassa de llet a l'hora del pati. Això provocava una certa enveja a les meves amigues... Vaig anar a l'escola de les carmelites fins als set o vuit anys. Era una escola preocupada per la formació religiosa i per la moral. M'hi vaig aficionar a la lectura de poesia. M'agradava recitar. Quan es feien festes, jo era una mica protagonista recitant versos. També m'agradava molt el teatre. En feia al casal Esbarjo Popular, on es programaven representacions rítmiques o de teatre. Ara em vénen a la memòria les meves actuacions en l'obra *La ronda del faldellí* i en una comèdia de Josep Maria Folch i Torres en la

«L'actual reforma de l'ensenyament sembla que demanaria una altra reforma. Els professors no disposen del suport que voldrien»

DOLORS CONDOM I GRATACÓS va néixer el 4 de març del 1926 a Palamós (Baix Empordà). Va cursar estudis de magisteri i de filosofia i lletres, en l'especialitat de filologia clàssica, a la Universitat de Barcelona. Va ser ajudant de classes pràctiques en aquesta universitat i va exercir de professora de llatí en instituts de Requena, Tarragona, Figueres i Girona entre el 1961 i el 1991. Entre el 1969 i el 1973 va ser professora encarregada del curs de llengua llatina al Col·legi Universitari de Girona. Va ser becària del CSIC. Ha estat vocal de la junta de la Societat Catalana d'Estudis Clàssics, de l'Institut d'Estudis Catalans, i va formar part del primer consell de redacció de la revista *Ítaca*. Va ser guardonada el 1991 amb la Medalla del President Macià, en reconeixement del seu treball.

Va col·laborar, entre el 1960 i el 1962, en l'edició dels dos primers fascicles del *Glossarium Mediae Latinitatis Cataloniae*. És coautora del primer llibre de text de llatí de BUP, que va ser el primer editat en català, el 1980. També és coautora del *Diccionari llatí-català* (1993) i ha traduït per a la col·lecció Bernat Metge dos volums de *Discursos* de Ciceró (1989 i 1995) i *De reditu suo*, de Rutili Namacià (2000). És autora de nombrosos articles sobre el llatí medieval de Catalunya i sobre diversos aspectes del món clàssic. Va rebre unes jornades d'homenatge amb motiu de la seva jubilació. Els textos d'aquestes jornades es van publicar en el volum XXXI dels *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, entitat de la qual és col·laboradora. És vocal de la junta del Club d'Amics de la Unesco de Girona, i forma part del grup Estudis Clàssics Girona i del Comitè Impulsor del Consell de les Arts i la Cultura de l'Ajuntament de Girona.

qual representava el paper de Bernadeta, una nena òrfena i pobra que escrivia una carta als Reis en un paper d'estrassa. Hi havia una escena d'aquesta obra en què jo havia d'aparèixer menjant sopes i van tenir la deferència de deixar-m'hi menjar xocolata desfeta amb melindros... Com tota la mainada de l'època, m'ho passava molt bé jugant al carrer. Però també em divertien molt els jocs sedentaris. Jugava amb les amigues a mestres i alumnes. Fèiem representacions de titelles en un teatret a partir dels guions que escrivia jo mateixa...

Vostè mateixa? Quants anys tenia?

Era ben peticona i els redactava amb la màquina d'escriure que em deixava el pare. Ho devia fer entre els cinc anys i els deu. Eren uns guions plens de broma i innocència.

Li agradava viure a Palamós?

Sí. Veia un Palamós amb uns carrers molt llargs i amb un Tren Petit que em semblava molt gros... Tinc un bon record del col·legi de les carmelites, però encara vaig poder conèixer un ensenyament més obert i de més llibertat quan després, a conseqüència de la ideologia republicana del meu pare, vaig entrar a l'escola municipal. Hi vaig llegir llibres que estimo molt, com *El meu epistolari* o *La mar, la plana i la muntanya*, del pedagog Artur Martorell.

Trobava en l'ambient familiar un caliu favorable a despertar l'interès per la cultura?

El meu pare era un lletraferit. Va estudiar quatre cursos de batxillerat, va seguir un temps l'ofici patern de sastre, encara que de jove volia ser farmacèutic, després va treballar en una oficina bancària i més tard es va

establir com a corresponsal de banca. Formava part dels Amics de l'Escola. Tenia molta sensibilitat per la cultura. A casa hi havia un bon ambient cultural. El meu germà gran tocava el violí i l'altre tocava el violoncel. Als vespres d'hivern ens reuníem tots entorn del braser i llegíem: des de *Les pàgines viscudes d'El Patufet* fins a *Les historietes exemplars* de Josep Maria Folch i Torres... Ens vam traslladar a Girona al començament del 1938. M'afecta molt pensar en les sirenes que avisaven dels bombardejos a Palamós, que eren les mateixes que cridaven els treballadors de les fàbriques de suro. Eren uns temps molt tristos en plena guerra, amb privacions i situacions que no eren normals.

Anar a viure a Girona li va eixamplar l'horitzó?

Traslladar-se a Girona era continuar el camí de les descobertes. Recordo que poc després d'arribar a Girona vaig llegir el meu primer llibre seriós.

Quin va ser?

Aloma, de Mercè Rodoreda. L'obra va guanyar el premi Crexells el 1937 i es va publicar el 1938. La vaig llegir de seguida que va sortir, em penso que una mica d'amagat de la família, perquè es considerava que era una novel·la una mica pujada de to i jo només tenia dotze anys... De petita ja m'agradava molt llegir, fins i tot llibres curiosos, com els volums del *Diccionari Salvat* que tenia l'avi. M'entretenia amb una certa complaença buscant-li paraules... Vaig cursar els set anys de batxillerat a l'Institut Vell amb molt de gust, tant per les matèries que estudiava com pels professors, que m'estimava molt. Hi vaig fer moltes amistats. El carrer de la Força ens

semblava molt costerut, però el pujàvem com podíem. Quan s'acabaven les classes sortíem a fer gatzara i gairebé era obligat fer un volt per la Rambla. Un dels dies més especials del curs era el de la festa de Sant Tomàs, que tenia un gran sentit de llibertat...

Hi va haver algun professor que influís decisivament en el seu futur professional?

Em van fer costat i em van estimular especialment mossèn Fuentes i el senyor Florit, que em va fer agafar afició per les llengües clàssiques. Després d'exercir un temps de professora a Requena, Tarragona i Figueres, va ser per a mi una gran alegria poder succeir el senyor Florit en la seva càtedra de l'Institut de Girona, el 1970.

Abans de llicenciar-se en filosofia i lletres en l'especialitat de filologia Clàssica, va estudiar magisteri. Tenia vocació de mestra?

Els meus pares volien que els tres germans ens traguéssim els estudis de magisteri per assegurar-nos un títol abans de tot. El meu germà gran era químic i l'altre era advocat. Abans de cursar les seves respectives carreres, però, es van treure els estudis de magisteri. Vam estudiar aquesta carrera seguint el pla lliure de l'època, que incloïa catorze assignatures. Vaig anar a la universitat amb la idea d'estudiar les cultures clàssiques. Vaig tenir de companys de carrera la Maria Àngels Anglada i en Jordi Geli. Vam ser molt amics i vam compartir interessos comuns. Vam viure junts moltes vicissituds en la uni-

«L'apatia dels alumnes genera una sensació terriblement preocupant que impedeix fer les classes amb la vocació i la dedicació que caldria»

versitat d'aquell temps, que no tenia res a veure amb la d'ara. A determinades hores de classe havíem de patir les restriccions d'electricitat que hi havia. Recordo que havíem de fer les classes de sànscrit amb espelmes... Teníem dificultats per aconseguir els llibres i ens ajudàvem els uns als altres. Ens compenetràvem molt bé, amb la Maria Àngels. Tot i la precarietat de l'època, vam tenir de professors figures de molta vàlua, com Antoni Maria Badia i Margarit, Lluís Pericot, Pere de Palol, Bassols de

Clement... La universitat en aquell moment era plena d'homes savis, com el doctor Joan Bastardas, que continua enviant-me les separates dels articles que publica, gràcies a l'amistat que ens uneix... Llavors era impensable que algun dia la universitat pogués funcionar amb crèdits variables o de lliure configuració, i era inimaginable que hi pogués haver una festa major de la universitat que durés dos dies. No teníem les possibilitats de distracció que té ara el jovent i ens concentràvem en els estudis.

Com valora que els plans d'estudi de l'ensenyament actual no donin prioritat a les assignatures d'humanitats?

El que succeeix és molt preocupant. Respon a una crisi social i cultural provocada per la idea que la tecnologia és el més important. Ens volen fer creure que només val la pena allò material que té una utilitat pràctica molt immediata. Amb aquests prejudicis no es pot valorar la transcendència que des del punt de vista cultural tenen, per exemple, el llatí i el grec, les dues llengües clàssiques per excel·lència. El llatí i el grec, que han deixat una literatura importantíssima, són les llengües d'una civilització que ha donat lloc a la nostra cultura i que intervenen en la formació de l'esperit de totes les persones.

Què recomanaria als professors que se senten desmotivats a l'hora de fer classe?

És molt difícil donar consells. L'actual reforma de l'ensenyament sembla que demanaria una altra reforma. Malauradament, els professors no disposen del suport que voldrien. S'esforcen per fer bé la seva feina, però topen amb el problema que el sistema obliga els joves a estudiar fins als setze anys, la qual cosa provoca que hi hagi molts adolescents que segueixen les classes sense ganes. Qualsevol professor es pot desanimar quan veu que els alumnes no mostren interès per la seva classe. Aquesta apatia dels alumnes genera una sensació terriblement preocupant, que impedeix fer les classes amb la vocació i la dedicació que caldria. Vaig tenir molta sort, i ben rares vegades vaig notar una falta d'interès entre els alumnes. Vaig procurar anar acumulant les dades que l'experiència em va aportar per

saber quins eren els millors camins per atraure els alumnes. Intentava relacionar tant com podia el llatí amb el català i els feia adonar que molts temes que trobem avui en la literatura o el cinema ja apareixien en l'antiguitat. Sempre vaig provar d'aplicar aquella frase del poeta Juvenal que diu que a l'infant se li deu un gran respecte. Penso que si respectes els alumnes, si fas que se sentin bé a classe, els alumnes et respectaran a tu.

La seva última classe, el 1991, va tractar sobre el silenci. Per què va escollir aquest tema?

Va ser una lliçó per a un tercer curs de batxillerat en el qual tenia uns alumnes molt simpàtics i agradables que eren una mica parladors. A la mínima es posaven a parlar. L'últim dia els vaig voler llegir una mena de conferència sobre el silenci, amb citacions de Plaute, Virgili, Cató, Xenòcrates, Ciceró i altres autors clàssics. Vaig acabar amb una frase d'Ovidi que diu: "Llengua, calla. Ja no us he d'explicar res més".

Vostè ha creat escola en l'àmbit de l'estudi de la llengua llatina...

Jo no ho diria... He tingut deixebles que han seguit els estudis clàs-

sics. Sempre penso en l'exemple de la Mariàngela Vilallonga, que va ser una alumna excel·lent. S'ha lliurat amb tant d'entusiasme a l'estudi de les llengües clàssiques que si hi hagués gaires persones com ella el llatí acabaria sent una de les assignatures preferides entre els estudiants.

Ha traduït obres per a la prestigiosa col·lecció de llibres d'autors clàssics grecs i llatins Bernat Metge. Considera que aquesta col·lecció compleix la funció que hauria de complir en una cultura normalitzada?

Francesc Cambó va impulsar la Fundació Bernat Metge el 1923 pensant que havíem de disposar d'uns instruments de coneixement de la cultura clàssica que altres països ja tenien. La col·lecció Bernat Metge fa el que pot i compleix una funció important. Però és evident que no té avui la difusió que hauria de tenir. Els títols d'aquesta col·lecció pràcticament només es poden adquirir per subscripció i no es troben normalment a les llibreries. Sembla que es podrien divulgar més... En aquest país hi ha moltes iniciatives culturals, però no sempre es coneixen prou bé. Moltes vegades trobo a faltar una veritable coordinació entre les institu-

cions que promouen activitats en l'àmbit de la cultura.

Hi ha alguna sentència que estimi especialment entre les moltes que ha llegit d'autors clàssics?

Les literatures clàssiques ens han deixat una enorme saviesa a través de molts autors. De la llatina, la que conec més, destacaria Virgili, amb l'*Encida*, *Les Bucòliques* i *Les Geòrgiques*; Horaci, amb una obra menys extensa però més variada; Ciceró, que és un autor que domina molts gèneres diferents; Sèneca, que té unes cartes extraordinàries... Hi ha tants autors que val la pena llegir! Potser triaria una frase de Sèneca, de la qual també existeix una variant de Plini el Jove. És la que vaig escollir per al meu exlibris. Ve a dir que el que cal no és llegir molt, sinó llegir obres de qualitat, que ens permetin arribar al fons de les coses per configurar-nos com a persones.

Quins valors creu que la societat actual pot anar a buscar en la saviesa del món clàssic?

El món clàssic pot oferir-nos ajuda en molts aspectes. Hi podem trobar equilibri, serenitat i tolerància.